

**การปฏิบัติทางการเกษตรที่ดี (GAP) ของเกษตรกรผู้ผลิตพืช
เทศบาลตำบลเกษตรพัฒนา อำเภอบ้านแพ้ว จังหวัดสมุทรสาคร**
**Good Agricultural Practices (GAP) of Agriculturalist
in Local Government Kaset Phatthana, Amphur Ban Phaeo, Samut Sakhon Province**

มนัญชยา เรืองวงศ์โรจน์
Mananchaya Ruengwongrojana
ครู วิทยฐานะครูชำนาญการพิเศษ วิทยาลัยชุมชนสมุทรสาคร
Ktnonglu@yahoo.com

บทคัดย่อ

การวิจัยครั้งนี้มีวัตถุประสงค์ 1) เพื่อศึกษาการปฏิบัติทางการเกษตรที่ดีของเกษตรกรผู้ผลิตพืช เทศบาลตำบลเกษตรพัฒนา อำเภอบ้านแพ้ว จังหวัดสมุทรสาคร ในด้านแหล่งน้ำ ด้านพื้นที่ปลูก ด้านวัตถุดิบทางการเกษตร ด้านการจัดการคุณภาพในกระบวนการผลิตก่อนการเก็บเกี่ยว ด้านการเก็บเกี่ยวและผลการปฏิบัติหลังการเก็บเกี่ยว ด้านการพักผลผลิต การขนย้ายในแปลงปลูก และเก็บรักษา ด้านสุขลักษณะส่วนบุคคล และด้านบันทึกข้อมูลและการตามสอบ 2) เพื่อศึกษาปัญหา ข้อเสนอแนะ และแนวทางการพัฒนาของเกษตรกรผู้ผลิตพืชที่มีการปฏิบัติทางการเกษตรที่ดี เทศบาลตำบลเกษตรพัฒนา อำเภอบ้านแพ้ว จังหวัดสมุทรสาคร ประชากรเป็นเกษตรกรที่จดทะเบียนเป็นผู้ปฏิบัติทางการเกษตรที่ดี จำนวน 30 คน เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัยครั้งนี้เป็นแบบสอบถามมาตราส่วนประมาณค่า สถิติที่ใช้ได้แก่ ค่าร้อยละ ค่าเฉลี่ย (μ) ค่าความเบี่ยงเบนมาตรฐาน (σ)

ผลการวิจัยพบว่า 1) การปฏิบัติทางการเกษตรที่ดีของเกษตรกรผู้ผลิตพืช เทศบาลตำบลเกษตรพัฒนา อำเภอบ้านแพ้ว จังหวัดสมุทรสาคร ในภาพรวมอยู่ในระดับมาก เมื่อพิจารณารายด้านพบว่า อยู่ในระดับมาก 7 ด้าน และระดับปานกลาง 1 ด้าน ซึ่งด้านที่มีการปฏิบัติทางการเกษตรที่ดีสูงสุด คือ ด้านการเก็บเกี่ยวและปฏิบัติหลังการเก็บเกี่ยว รองลงมาคือ ด้านการพักผลผลิต การขนย้ายในแปลงปลูก และเก็บรักษา ด้านการจัดการคุณภาพในกระบวนการผลิตก่อนการเก็บเกี่ยว ด้านบันทึกข้อมูลและการตามสอบ ด้านสุขลักษณะส่วนบุคคล ด้านแหล่งน้ำ ด้านวัตถุดิบทางการเกษตร และด้านพื้นที่ปลูก ตามลำดับ และ 2) ปัญหาของเกษตรกรผู้ผลิตพืชที่มีการปฏิบัติทางการเกษตรที่ดี เทศบาลตำบลเกษตรพัฒนา อำเภอบ้านแพ้ว จังหวัดสมุทรสาคร ในภาพรวมอยู่ในระดับปานกลาง เมื่อพิจารณารายด้านพบว่า อยู่ในระดับมาก 1 ด้าน และอยู่ในระดับน้อย 2 ด้าน ซึ่งด้านที่มีปัญหาสูงสุด คือ ด้านการตลาด ด้านการผลิต และด้านต้นทุนการผลิต ตามลำดับ

คำสำคัญ: การปฏิบัติทางการเกษตรที่ดี เกษตรกรผู้ผลิตพืช เกษตรปลอดภัย เทศบาลตำบลเกษตรพัฒนา จังหวัดสมุทรสาคร

Abstract

The purposes of research were to 1) study good agricultural practice (GAP) of agriculturalist in Local government Kaset Phatthana, Amphur Ban Phaeo, Samut Sakhon Province. Water resource, growing area, pesticide, quality management in production before harvest, harvesting and postharvest, stay productive in the field of transport and storage, personal hygiene and recording and the infected. 2) Studying a problem, suggestion and development guidelines for solve a problem of agriculturist for good agricultural practice (GAP) in Thesaban Tambon Kaset Phatthana, Amphur Ban Phaeo, Samut Sakhon Province. The population was listed as good agricultural practice (GAP) amount of thirty person. This research's tools is a rating scale questionnaire. Statistical techniques for this study are percentage, means, and stand deviation.

The results of the study revealed that 1) the good agricultural practice (GAP) of agriculturalist in local government Kaset Phatthana, Amphur Ban Phaeo, Samut Sakhon Province is a high level. And when considering in suppurated seven section is a high level and one section is a moderate. Top of GAP is harvesting and postharvest, lower ranks are stay productive in the field of transport and storage, quality

management in production before harvest, recording and the infected, personal hygiene, water resource, pesticide and growing area, respectively. 2) The problem of good agricultural practice (GAP) in Local government Kaset Phatthana, Amphur Ban Phaeo, Samut Sakhon Province is a moderate. And when considering in suppurated one section is a high level and two section is a low level. Top of problem is marketing, production, and production, respectively.

Keywords : Good agricultural practice (GAP); Agriculturalist; Safety agricultural; Local government Kaset Phatthana; Samut Sakhon Province

1. บทนำ

ปัจจุบันและอนาคตผู้บริโภคต้องการผลผลิตที่มีความปลอดภัยจากสารเคมีปนเปื้อน ปลอดภัยจากจุลินทรีย์ที่เป็นภัยต่อคน ต้องการรู้ที่มาหรือแหล่งผลิตที่สามารถระบุที่มาของผลผลิตและวัตถุดิบที่ใช้ประกอบเป็นอาหาร ดังนั้นเกษตรกรต้องปรับเปลี่ยนวิธีการและขั้นตอนการผลิตให้เป็นไปตามระบบผลิตที่ควบคุมปัจจัยการผลิตที่นำมาใช้ เทคโนโลยีที่เกี่ยวข้องกับการผลิตอย่างเหมาะสมและถูกต้อง สามารถตรวจสอบได้ทุกขั้นตอนการผลิต การปฏิบัติตาม จี เอ พี คือระบบการจัดการคุณภาพด้านการผลิตทางการเกษตรที่สามารถควบคุมระบบการผลิตให้ผลผลิตมีความปลอดภัยปราศจากการปนเปื้อนของสารเคมีกำจัดศัตรูพืช จุลินทรีย์ที่ก่อให้เกิดโรครบกวน ถือเป็นการทำงานการผลิตอย่างเป็นระบบที่สามารถปกป้องความปลอดภัยของผู้ผลิต และผู้บริโภคภายใต้ความคุ้มทุน มีการใช้ทรัพยากรที่เกิดประโยชน์สูงสุด ไม่ทำให้เกิดมลพิษต่อสิ่งแวดล้อม และเกิดความยั่งยืน [1] ซึ่งความยั่งยืนมาจากแนวคิดของสิ่งแวดล้อมศึกษาที่เน้นการเปลี่ยนแปลงพฤติกรรมบุคคล ชุมชน และสังคม จึงเป็นปัจจัยที่ทำให้เกิดการลงพื้นที่ศึกษา [2]

ประเทศไทยได้กำหนดให้ทุกวันที่ 1 มกราคม เป็นวันความปลอดภัยทางด้านอาหารของคนไทย และเตรียมให้ประเทศไทยมีความพร้อมกับการเป็นครัวของโลก ยุทธศาสตร์ FOOD SAFETY ที่ทางภาครัฐได้กำหนด ซึ่งยุทธศาสตร์มาตรฐานความปลอดภัยสินค้าเกษตรและอาหาร พ.ศ. 2553-2556 มีวิสัยทัศน์ คือ สร้างมาตรฐานและความปลอดภัยสินค้าเกษตรและอาหาร เพื่อคนไทยและตลาดโลก (Standard and Safety for All) มีวัตถุประสงค์เพื่อยกระดับด้านมาตรฐาน คุณภาพ และความปลอดภัยของสินค้าเกษตรและอาหารของไทย เพื่อประโยชน์ทั้งของผู้ผลิตและผู้บริโภคในประเทศ และของผู้บริโภคในตลาดต่างประเทศ เพื่อเพิ่มประสิทธิภาพในการแข่งขันด้านสินค้าเกษตรและอาหารของประเทศอย่างยั่งยืน [3]

มาตรฐาน GAP กำหนดโดยองค์การด้านอาหารและเกษตรแห่งสหประชาชาติ (FAO) หากคิดจะส่งออกผักหรือผลไม้ไปยังต่างประเทศต้องศึกษามาตรฐาน GAP โดยกรมวิชาการเกษตร กระทรวงเกษตรและสหกรณ์ เป็นหน่วยงานที่มีหน้าที่ในการตรวจรับรองระบบการจัดการคุณภาพ ซึ่งในปี พ.ศ. 2558 การเข้าสู่ประชาคมอาเซียน (ASEAN GAP) ทำให้เกษตรกรต้องหันมาใส่ใจเรื่องคุณภาพของสินค้าและมาตรฐานมากขึ้นเพื่อการส่งออกผักและผลไม้ [4]

เทศบาลตำบลเกษตรพัฒนา อำเภอบ้านแพ้ว จังหวัดสมุทรสาคร มีพื้นที่เป็นที่ราบลุ่ม มีสภาพภูมิอากาศร้อนชื้นเหมาะแก่การทำเกษตร โดยประชากรส่วนใหญ่ในพื้นที่ประกอบอาชีพเกษตรกรรมประมาณ 80% ของพื้นที่ทั้งหมดผลผลิตทางการเกษตรที่สำคัญ คือ มะม่วง มะนาว ชมพู่ ฝรั่ง องุ่น มะพร้าว แก้วมังกร และการเพาะปลูกกล้วยไม้ ฯลฯ และมีเกษตรกรที่จดทะเบียนเป็นผู้ปฏิบัติทางการเกษตรที่ดีจำนวน 30 คน ที่ผ่านการตรวจประเมิน การตรวจต่ออายุ และการตรวจติดตามผล ของการรับรองแหล่งผลิตพืช GAP แบ่งตามประเภทพืช คือ กล้วยไม้ จำนวน 24 คน ชมพู่ จำนวน 2 คน ฝรั่ง จำนวน 2 คน โหระพา จำนวน 1 คน และกะเพรา จำนวน 1 คน ตามลำดับ [5] ซึ่งผู้วิจัยเลือกศึกษาเก็บข้อมูลในพื้นที่นี้ เพราะงานวิจัยนี้เป็นส่วนหนึ่งของงานวิจัยภายใต้วิทยาลัยชุมชนสมุทรสาครซึ่งมีพันธกิจหลักคือการพัฒนาท้องถิ่นชุมชนในจังหวัดสมุทรสาคร

ดังนั้นผู้วิจัยจึงมีความสนใจที่จะทำการศึกษาการปฏิบัติทางการเกษตรที่ดีของเกษตรกรผู้ผลิตพืช เทศบาลตำบลเกษตรพัฒนา อำเภอบ้านแพ้ว จังหวัดสมุทรสาคร เพื่อที่จะได้ทราบข้อมูลการปฏิบัติ ปัญหา ข้อเสนอแนะ และแนวทางการพัฒนาของเกษตรกรผู้ผลิตพืชที่มีการปฏิบัติทางการเกษตรที่ดี และนำผลการวิจัยนี้มาใช้เป็นข้อมูลเสนอแนะต่อผู้บริหารเพื่อใช้เป็นแนวทางในการบริหารจัดการวิทยาลัยชุมชนสมุทรสาคร ในด้าน ติดตามชุมชน ซึ่งเป็นการจัดการศึกษาเพื่อพัฒนาท้องถิ่นชุมชน ที่มุ่งเน้นการตอบสนองการแก้ไขปัญหา พัฒนาคุณภาพชีวิต การประกอบอาชีพ

ความสงบและสันติสุขในชุมชน โดยยึดโยงกับภาคเศรษฐกิจ
ประชาสังคมในชุมชนท้องถิ่นต่อไป

2. วัตถุประสงค์ของการวิจัย

1. เพื่อศึกษาการปฏิบัติทางการเกษตรที่ดีของเกษตรกร
ผู้ผลิตพืช เทศบาลตำบลเกษตรพัฒนา อำเภอบ้านแพ้ว
จังหวัดสมุทรสาคร ในด้านแหล่งน้ำ ด้านพื้นที่ปลูก ด้านวัตถุ
อันตรายทางการเกษตร ด้านการจัดการคุณภาพใน
กระบวนการผลิตก่อนการเก็บเกี่ยว ด้านการเก็บเกี่ยวและการ
ปฏิบัติหลังการเก็บเกี่ยว ด้านการพักผลผลิต การขนย้ายใน
แปลงปลูก และเก็บรักษา ด้านสุขลักษณะส่วนบุคคล และ
ด้านบันทึกข้อมูลและการตามสอบ

2. เพื่อศึกษาปัญหา ข้อเสนอแนะ และแนวทางการ
พัฒนาของเกษตรกรผู้ผลิตพืชที่มีการปฏิบัติทางการเกษตรที่ดี
เทศบาลตำบลเกษตรพัฒนา อำเภอบ้านแพ้ว จังหวัด
สมุทรสาคร

3. ขอบเขตการวิจัย

ประชากร และกลุ่มตัวอย่างที่ใช้ในการวิจัยครั้งนี้ เป็นกลุ่ม
เดียวกัน ได้แก่ เกษตรกรผู้ผลิตพืชที่จดทะเบียนเป็นผู้ปฏิบัติ
ทางการเกษตรที่ดี ผ่านการตรวจประเมิน การตรวจต่ออายุ
และการตรวจติดตามผลของการรับรองแหล่งผลิตพืช GAP
เทศบาลตำบลเกษตรพัฒนา อำเภอบ้านแพ้ว จังหวัด
สมุทรสาคร จำนวน 30 คน แบ่งตามประเภทพืช คือ กล้วยไม้
จำนวน 24 คน ชมพู จำนวน 2 คน ฝรั่ง จำนวน 2 คน
กะเพรา จำนวน 1 คน และโหระพา จำนวน 1 คน

4. วิธีดำเนินการวิจัย

ประชากรและกลุ่มตัวอย่าง

ประชากรและกลุ่มตัวอย่างที่ใช้ในการวิจัยครั้งนี้เป็นกลุ่ม
เดียวกัน ได้แก่ เกษตรกรผู้ผลิตพืชที่จดทะเบียนเป็นผู้ปฏิบัติ
ทางการเกษตรที่ดี เทศบาลตำบลเกษตรพัฒนา อำเภอ
บ้านแพ้ว จังหวัดสมุทรสาคร รวมจำนวน 30 คน

เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย

เป็นแบบสอบถาม มีขั้นตอนการสร้างดังนี้

1. ศึกษา ค้นคว้าเกี่ยวกับทฤษฎี หลักการ แนวคิด
และงานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับการปฏิบัติทางการเกษตรที่ดี มา
เป็นตัวกำหนดขอบเขต และโครงสร้างของแบบสอบถาม

2. สร้างแบบสอบถาม โดยแบ่งออกเป็น 4 ตอน คือ
ตอนที่ 1 ข้อมูลทั่วไปของผู้ตอบแบบสอบถาม ตอนที่ 2 การ
ปฏิบัติทางการเกษตรที่ดี ของเกษตรกรผู้ผลิตพืช 8 ด้าน คือ
ด้านแหล่งน้ำ ด้านพื้นที่ปลูก ด้านวัตถุอันตรายทางการเกษตร
ด้านการจัดการคุณภาพในกระบวนการผลิตก่อนการเก็บเกี่ยว

ด้านการเก็บเกี่ยวและการปฏิบัติหลังการเก็บเกี่ยว ด้านการ
พักผลผลิต การขนย้ายในแปลงปลูก และเก็บรักษา ด้าน
สุขลักษณะส่วนบุคคล และด้านบันทึกข้อมูลและการตามสอบ
เป็นมาตราส่วนประมาณค่า 3 ระดับ มีจำนวน 43 ข้อ โดยมี
เกณฑ์ในการให้คะแนน ดังนี้ 3 = มีการปฏิบัติตามมาก 2 = มีการ
ปฏิบัติตามกลาง 1 = มีการปฏิบัติ น้อย ตอนที่ 3 ปัญหาของ
เกษตรกรผู้ผลิตพืชที่มีการปฏิบัติทางการเกษตรที่ดี 3 ด้าน
คือ ด้านการผลิต ด้านต้นทุนการผลิตและด้านการตลาด เป็น
มาตราส่วนประมาณค่า 5 ระดับ มีจำนวน 21 ข้อ โดยมีเกณฑ์
ในการให้คะแนน ดังนี้ 5 = มีปัญหามากที่สุด 4 = มีปัญหา
มาก 3 = มีปัญหากลาง 2 = มีปัญหาน้อย 1 = มีปัญหาน้อย
ที่สุด

ตอนที่ 4 คำถามปลายเปิดเกี่ยวกับข้อเสนอแนะ และแนวทางการ
พัฒนาแก้ไขปัญหามาตรฐานของเกษตรกรผู้ผลิตพืชที่มีการปฏิบัติ
ทางการเกษตรที่ดี ใน 3 ด้าน คือ ด้านการผลิต ด้านต้นทุน
การผลิต และด้านการตลาด

3. นำแบบสอบถามที่สร้างเสร็จแล้ว ให้ผู้ทรงคุณวุฒิ
ตรวจสอบความเที่ยงตรงของเนื้อหา (Content Validity)
และความถูกต้องของภาษารวม 3 ท่าน แล้วนำแบบสอบถาม
มาปรับปรุงแก้ไขตามข้อเสนอแนะของผู้ทรงคุณวุฒิ

4. นำแบบสอบถามที่ปรับปรุงแก้ไขแล้วไปทดลองใช้
(Try-Out) กับกลุ่มบุคคลที่ไม่เป็นประชากร จำนวน 30 คน
กับเกษตรกรผู้ผลิตพืชที่มีการปฏิบัติทางการเกษตรที่ดี ใน
อำเภอบ้านแพ้ว จังหวัดสมุทรสาคร เพื่อวิเคราะห์หาความ
เชื่อมั่น (Reliability) โดยใช้สูตรสัมประสิทธิ์แอลฟา (α
Coefficient)

5. นำแบบสอบถามที่ผ่านการทดลองใช้ แล้วไปใช้ในการ
วิจัยต่อไป

การเก็บรวบรวมข้อมูล

ผู้วิจัยดำเนินการเก็บรวบรวมข้อมูล โดยใช้แบบสอบถาม
กับประชากร จำนวน 30 คน ที่เป็นเกษตรกรผู้ผลิตพืชที่มีการ
ปฏิบัติทางการเกษตรที่ดี และตรวจสอบความสมบูรณ์ของ
ข้อมูล จำนวนความถูกต้องของแบบสอบถามได้ 30 ชุด คิด
เป็นร้อยเปอร์เซ็นต์

การวิเคราะห์ข้อมูล

วิเคราะห์ผลการวิจัยตามวัตถุประสงค์ของการวิจัย โดยใช้
โปรแกรมคอมพิวเตอร์สำเร็จรูปในการหาค่าเฉลี่ย และค่า
เบี่ยงเบนมาตรฐาน ดังนี้

1. การปฏิบัติทางการเกษตรที่ดีของเกษตรกรผู้ผลิตพืช
ใช้เกณฑ์การแปลความหมายของค่าเฉลี่ย [6] ดังนี้

ช่วงค่าเฉลี่ย	ระดับการปฏิบัติ
2.34 – 3.00 หมายถึง	มีการปฏิบัติอยู่ในระดับ มาก
1.67 – 2.33 หมายถึง	มีการปฏิบัติอยู่ในระดับ ปานกลาง
1.00 – 1.66 หมายถึง	มีการปฏิบัติอยู่ในระดับ น้อย

2. ปัญหาของเกษตรกรผู้ผลิตพืชที่มีการปฏิบัติทางการเกษตรที่ดี ใช้เกณฑ์การแปลความหมายของค่าเฉลี่ย [7] ดังนี้

ช่วงค่าเฉลี่ย	ระดับปัญหา
4.51 – 5.00 หมายถึง	มีปัญหายอยู่ในระดับ มากที่สุด
3.51 – 4.50 หมายถึง	มีปัญหายอยู่ในระดับ มาก
2.51 – 3.50 หมายถึง	มีปัญหายอยู่ในระดับ ปานกลาง
1.51 – 2.50 หมายถึง	มีปัญหายอยู่ในระดับ น้อย
1.00 – 1.50 หมายถึง	มีปัญหายอยู่ในระดับ น้อยที่สุด

5. ผลการวิจัย

ตอนที่ 1 ผลการวิเคราะห์ข้อมูลทั่วไปของผู้ตอบแบบสอบถาม

ตารางที่ 1 แสดงข้อมูลทั่วไปของผู้ตอบแบบสอบถาม

ข้อมูลทั่วไป	จำนวน	ร้อยละ
1. เพศ		
ชาย	17	56.67
หญิง	13	43.33
รวม	30	100.00
2. อายุ		
ต่ำกว่า 30 ปี	-	-
30-40 ปี	6	20.00
41-50 ปี	9	30.00
50 ปี ขึ้นไป	15	50.00
รวม	30	100.00
3. ระดับการศึกษา		
ไม่ได้เรียนหนังสือ	-	-
ประถมศึกษา	21	70.00
มัธยมศึกษาตอนต้น	6	20.00
มัธยมศึกษาตอนปลาย/ปวช.	2	6.67
ปริญญาตรี ขึ้นไป	1	3.33
รวม	30	100.00
4. สถานภาพ		
โสด	3	10.00
สมรส	24	80.00
อื่นๆ	3	10.00
รวม	30	100.00
5. บทบาทของเกษตรกรในครอบครัว		
เจ้าบ้าน	26	86.67
ผู้อาศัย	4	13.33
รวม	30	100.00

ตารางที่ 1 (ต่อ)

ข้อมูลทั่วไป	จำนวน	ร้อยละ
6. จำนวนสมาชิกในครัวเรือน		
1-2 คน	2	6.66
3-4 คน	14	46.67
5 คนขึ้นไป	14	46.67
รวม	30	100.00
7. รายได้จากผลผลิตต่อปี		
ไม่เกิน 70,000 บาท	2	6.67
70,001 – 100,000 บาท	3	10.00
100,001 – 150,000 บาท	5	16.67
150,001 – 200,000 บาท	4	13.33
200,001 – 250,000 บาท	11	36.66
250,001 บาทขึ้นไป	5	16.67
รวม	30	100.00
8. การได้รับความรู้/อบรมในเรื่องการปฏิบัติทางการเกษตรที่ดีในการผลิตพืช		
ไม่เคย	-	-
เคย จากหน่วยงานรัฐ	30	100.00
เคย จากหน่วยงานเอกชน	-	-
รวม	30	100.00
9. ระยะเวลาที่ผลิตพืชตามกระบวนการที่มีการปฏิบัติทางการเกษตรที่ดี		
1- 2 ปี	7	23.33
3 – 5 ปี	13	43.33
มากกว่า 6 ปี ขึ้นไป	10	33.34
รวม	30	100.00
10. แหล่งน้ำที่ใช้ในการผลิตพืช		
ลำธาร/คลองธรรมชาติ	11	36.67
สระ/บ่อขุด	19	63.33
รวม	30	100.00
11. ขนาดพื้นที่ผลิตพืชที่มีการปฏิบัติทางการเกษตรที่ดี		
น้อยกว่า 5 ไร่	6	20.00
5 – 10 ไร่	15	50.00
มากกว่า 10 ไร่ ขึ้นไป	9	30.00
รวม	30	100.00

จากตารางที่ 1 พบว่า เกษตรกรผู้ผลิตพืชที่มีการปฏิบัติทางการเกษตรที่ดี จำนวน 30 คน ส่วนใหญ่เป็นเพศชาย มีอายุตั้งแต่ 50 ปีขึ้นไป ระดับการศึกษาอยู่ในระดับประถมศึกษา มีสถานภาพสมรส บทบาทในครอบครัว คือเป็นเจ้าบ้าน มีจำนวนสมาชิกในครัวเรือน 3-4 คน มีรายได้ผลผลิตต่อปี 200,001-250,000 บาท เคยได้รับความรู้/อบรมในเรื่องการปฏิบัติทางการเกษตรที่ดี ในการผลิตพืชจากหน่วยงานรัฐ คิดเป็นร้อยละ 100 และส่วนใหญ่มีระยะเวลาการผลิตพืชตามกระบวนการปฏิบัติทางการเกษตรที่ดี ระยะเวลา 3-5 ปี

แหล่งน้ำที่ใช้ มาจากสระหรือบ่อขุด มากที่สุด รองลงมาเป็น คลองธรรมชาติ หรือคลองขุด และกลุ่มใหญ่ที่สุดมีขนาดพื้นที่ ผลิตพืชที่มีการปฏิบัติทางการเกษตรที่ดี จำนวน 5-10 ไร่

ตอนที่ 2 ผลการวิเคราะห์การปฏิบัติทางการเกษตรที่ดี ของเกษตรกรผู้ผลิตพืช เทศบาลตำบลเกษตรพัฒนา อำเภอ บ้านแพ้ว จังหวัดสมุทรสาคร แสดงในตารางที่ 2-3

ตารางที่ 2 แสดงค่าเฉลี่ย ค่าส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน ระดับการปฏิบัติ และลำดับที่การปฏิบัติทางการเกษตรที่ดีของเกษตรกรผู้ผลิตพืช เทศบาลตำบลเกษตรพัฒนา อำเภอ บ้านแพ้ว จังหวัดสมุทรสาคร ใน ภาพรวม และรายด้าน

การปฏิบัติทางการเกษตรที่ดี	N = 30		ระดับ การปฏิบัติ	ลำดับ ที่
	μ	σ		
1. แหล่งน้ำ	2.61	0.36	มาก	6
2. พื้นที่ปลูก	1.73	0.31	ปานกลาง	8
3. วัตถุอันตรายทางการเกษตร	2.51	0.47	มาก	7
4. การจัดการคุณภาพใน กระบวนการผลิตก่อนการเก็บเกี่ยว	2.81	0.74	มาก	3
5. การเก็บเกี่ยวและการปฏิบัติ หลังการเก็บเกี่ยว	2.85	0.37	มาก	1
6. การพักผลผลิต การขนย้ายใน แปลงปลูก และเก็บรักษา	2.82	0.38	มาก	2
7. สุขลักษณะส่วนบุคคล	2.60	0.52	มาก	5
8. บันทึกข้อมูลและการตามสอบ	2.75	0.44	มาก	4
รวมเฉลี่ย	2.58	0.45	มาก	-

จากตารางที่ 2 พบว่า การปฏิบัติทางการเกษตรที่ดีของ เกษตรกรผู้ผลิตพืช ในภาพรวมทั้ง 8 ด้าน อยู่ในระดับมาก โดยมีค่าเฉลี่ย 2.58 เมื่อพิจารณาเป็นรายด้านพบว่า ด้านที่มี ค่าเฉลี่ยสูงสุด คือ ด้านการเก็บเกี่ยวและการปฏิบัติหลังการ เก็บเกี่ยว ($\mu=2.85$) และด้านที่มีค่าเฉลี่ยต่ำสุด คือ ด้านพื้นที่ ปลูก ($\mu=1.73$)

ตารางที่ 3 แสดงค่าเฉลี่ย ค่าส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน ระดับการปฏิบัติ และลำดับที่การปฏิบัติทางการเกษตรที่ดีของเกษตรกรผู้ผลิตพืช เทศบาลตำบลเกษตรพัฒนา อำเภอ บ้านแพ้ว จังหวัดสมุทรสาคร ด้าน การเก็บเกี่ยวและการปฏิบัติหลังการเก็บเกี่ยว

ด้านการเก็บเกี่ยวและการปฏิบัติ หลังการเก็บเกี่ยว	N = 30		ระดับ การปฏิบัติ	ลำดับ ที่
	μ	σ		
1. เก็บเกี่ยวผลผลิตที่มีอายุที่ เหมาะสม และถูกสุขลักษณะ มี คุณภาพตามความต้องการของ ตลาดหรือข้อกำหนดของคู่ค้า	2.83	0.46	มาก	5

ตารางที่ 3 (ต่อ)

ด้านการเก็บเกี่ยวและการปฏิบัติ หลังการเก็บเกี่ยว	N = 30		ระดับ การปฏิบัติ	ลำดับ ที่
	μ	σ		
2. คัดแยกผลผลิตที่ไม่ได้คุณภาพ ออกตามข้อกำหนดในมาตรฐาน สินค้าเกษตรที่กำหนด หรือตาม ข้อกำหนดคู่ค้า	2.90	0.31	มาก	3
3. ไม่วางผลผลิตลงพื้นดิน เพื่อ ป้องกันการปนเปื้อนสู่ผลผลิต	2.93	0.25	มาก	2
4. แยกภาชนะบรรจุของเสียและ วัตถุอันตรายทางการเกษตรจาก ภาชนะบรรจุผลผลิตเพื่อป้องกัน การปนเปื้อน	2.97	0.18	มาก	1
5. ดูแลรักษาอุปกรณ์ และ ภาชนะบรรจุให้สะอาด เพื่อ ป้องกันการปนเปื้อนสู่ผลผลิต และตรวจสอบให้มีสภาพพร้อมใช้ งาน	2.83	0.38	มาก	4
6. มีสถานที่เก็บรักษาอุปกรณ์ ภาชนะบรรจุ และวัสดุให้เป็น สัดส่วน โดยแยกออกจากวัตถุ อันตรายทางการเกษตร	2.83	0.53	มาก	6
7. ป้องกันสัตว์เลื้อยไม่ให้อยู่ใน บริเวณปฏิบัติงานโดยเฉพาะ สถานที่เก็บเกี่ยวคัดบรรจุ และเก็บ รักษา	2.67	0.48	มาก	7
ค่าเฉลี่ยรวม	2.85	0.37	มาก	-

จากตารางที่ 3 พบว่าการปฏิบัติทางการเกษตรที่ดีของ เกษตรกรผู้ผลิตพืช ด้านการเก็บเกี่ยวและการปฏิบัติหลังการ เก็บเกี่ยวในภาพรวมอยู่ในระดับมาก โดยมีค่าเฉลี่ยเท่ากับ 2.85 เมื่อพิจารณาเป็นรายข้อพบว่า มีค่าเฉลี่ยอยู่ระหว่าง 2.67-2.97 ซึ่งข้อที่มีค่าเฉลี่ยสูงสุด คือ ข้อ 4 แยกภาชนะ บรรจุของเสียและวัตถุอันตรายทางการเกษตรจากภาชนะ บรรจุผลผลิตเพื่อป้องกันการปนเปื้อน ($\mu=2.97$) และข้อที่มี ค่าเฉลี่ยต่ำสุด คือ ข้อ 7 ป้องกันสัตว์เลื้อยไม่ให้อยู่ในบริเวณ ปฏิบัติงานโดยเฉพาะสถานที่เก็บเกี่ยวคัดบรรจุ และเก็บรักษา ($\mu=2.67$)

ตอนที่ 3 ผลการวิเคราะห์ปัญหาของเกษตรกรผู้ผลิตพืชที่ มีการปฏิบัติทางการเกษตรที่ดี เทศบาลตำบลเกษตรพัฒนา อำเภอ บ้านแพ้ว จังหวัดสมุทรสาคร แสดงในตารางที่ 4-5

ตารางที่ 4 แสดงค่าเฉลี่ย ค่าส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน ระดับปัญหา และ ลำดับที่ปัญหาของเกษตรกรผู้ผลิตพืชที่มีการปฏิบัติทางการเกษตรที่ดี เทศบาลตำบลเกษตรพัฒนา อำเภอบ้านแพ้ว จังหวัดสมุทรสาครใน ภาพรวม และรายด้าน

ปัญหาของเกษตรกรผู้ผลิตพืช	N = 30		ระดับ ปัญหา	ลำดับ ที่
	μ	σ		
1. การผลิต	2.48	0.99	น้อย	2
2. ต้นทุนการผลิต	2.47	0.86	น้อย	3
3. การตลาด	3.51	0.73	มาก	1
รวมเฉลี่ย	2.82	0.86	ปานกลาง	-

จากตารางที่ 4 พบว่า ปัญหาของเกษตรกรผู้ผลิตพืชที่มีการปฏิบัติทางการเกษตรที่ดี ในภาพรวมทั้ง 3 ด้าน อยู่ใน ระดับมาก โดยมีค่าเฉลี่ย 2.82 เมื่อพิจารณาเป็นรายด้าน พบว่า ด้านที่มีค่าเฉลี่ยสูงสุด คือ ด้านการตลาด ($\mu=3.51$) และด้านที่มีค่าเฉลี่ยต่ำสุด คือ ด้านต้นทุนการผลิต ($\mu=2.47$)

ตารางที่ 5 แสดงค่าเฉลี่ย ค่าส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน ระดับปัญหา และ ลำดับที่ปัญหา ของเกษตรกรผู้ผลิตพืชที่มีการปฏิบัติทางการเกษตรที่ดี เทศบาลตำบลเกษตรพัฒนา อำเภอบ้านแพ้ว จังหวัดสมุทรสาคร ด้านการตลาด

ด้านการตลาด	N = 30		ระดับ ปัญหา	ลำดับ ที่
	μ	σ		
1. ราคาผลผลิตโดยทั่วไปต่ำกว่า ที่ควรจะเป็น	4.73	0.45	มากที่สุด	2
2. ปัญหาการถูกกดราคาจาก พ่อค้าคนกลาง	4.53	0.51	มากที่สุด	3
3. แหล่งรับซื้อผลผลิตเกษตรกรที่มีการปฏิบัติทางการเกษตรที่ดี ยังมีน้อย	3.07	1.05	ปาน กลาง	5
4. ขาดความรู้และข่าวสารด้าน การตลาด	2.80	1.10	ปาน กลาง	6
5. ไม่สามารถนำไปจำหน่ายกับ รัฐบาลได้	3.13	0.97	ปาน กลาง	4
6. ปัญหาด้านความรู้ในการเก็บ รักษาผลผลิตเกษตรกรที่มีการ ปฏิบัติทางการเกษตรที่ดี	1.53	0.63	น้อย ที่สุด	7
7. ปัญหาอื่นๆ (ในปัจจุบันราคา ขายสินค้าเกษตรที่มีการปฏิบัติ ทางการเกษตรที่ดี ไม่มีความ แตกต่างกับราคาสินค้าเกษตร แบบเคมีทั่วไป)	4.80	0.41	มาก ที่สุด	1
ค่าเฉลี่ยรวม	3.51	0.73	มาก	-

จากตารางที่ 5 พบว่า ปัญหาด้านการตลาดของ เกษตรกรผู้ผลิตพืชที่มีการปฏิบัติทางการเกษตรที่ดี ใน ภาพรวมอยู่ในระดับมาก โดยมีค่าเฉลี่ยเท่ากับ 3.51 เมื่อ พิจารณาเป็นรายข้อ พบว่า มีค่าเฉลี่ยอยู่ระหว่าง 1.53-4.80 ซึ่งข้อที่มีค่าเฉลี่ยสูงสุด คือ ข้อ 1 ปัญหาอื่นๆ (ในปัจจุบันราคา ขายสินค้าเกษตรที่มีการปฏิบัติทางการเกษตรที่ดี ไม่มีความ

แตกต่างกับราคาสินค้าเกษตรแบบเคมีทั่วไป) ($\mu=4.80$) และ ข้อที่มีค่าเฉลี่ยต่ำสุด คือ ข้อ 6 ปัญหาด้านความรู้ในการเก็บ รักษาผลผลิตเกษตรกรที่มีการปฏิบัติทางการเกษตรที่ดี ($\mu=1.53$)

ตอนที่ 4 สรุปข้อคิดเห็น และแนวทางการพัฒนาแก้ไข ปัญหาจากเกษตรกรผู้ตอบแบบสอบถาม ซึ่งเป็นเกษตรกร ผู้ผลิตพืชที่มีการปฏิบัติทางการเกษตรที่ดี เทศบาลตำบล เกษตรพัฒนา อำเภอบ้านแพ้ว จังหวัดสมุทรสาคร 3 ด้าน คือ ด้านการผลิต ด้านต้นทุนการผลิต และด้านการตลาด ดังนี้

ข้อเสนอแนะ และแนวทางการพัฒนาแก้ไขปัญหาด้าน การผลิต 1) ควรมีการจัดฝึกอบรมให้ความรู้กับเกษตรกรใน เรื่องเกี่ยวกับการกำจัดแมลงศัตรูพืชที่ระบาด 2) การพัฒนา ชุมชนให้เข้มแข็ง เพื่อช่วยเหลือกันในยามเดือดร้อน เช่น การ พัฒนาสหกรณ์ของเกษตรกรกลุ่มกล้วยไม้ให้มีความเข้มแข็ง การพัฒนาภาวะผู้นำชุมชน เป็นต้น 3) ต้องรณรงค์ และ ควบคุมโรงงานอุตสาหกรรมไม่ให้ปล่อยน้ำเสียออกมาสู่แม่น้ำ ลำคลอง

ข้อเสนอแนะและแนวทางการพัฒนาแก้ไขปัญหาด้าน ต้นทุนการผลิต 1) รัฐบาลควรลดภาษีนำเข้าสารเคมีกำจัด ศัตรูพืช และปุ๋ย เพื่อราคาขายจะได้ถูกลง 2) มีการบริหารจัดการกลุ่มสหกรณ์เกษตรกรที่จัดตั้งขึ้นแล้วให้มีความเข้มแข็ง เพื่อจะได้ช่วยเหลือกันในเรื่องของราคาสารเคมีกำจัดศัตรูพืช และปุ๋ยให้มีราคาถูกในรูปแบบของสมาชิกสหกรณ์

ข้อเสนอแนะและแนวทางการพัฒนาแก้ไขปัญหาด้าน การตลาด 1) รัฐบาลควรมีนโยบายประกันราคาสินค้าเกษตร ที่มีการปฏิบัติทางการเกษตรที่ดี และราคาผลผลิตของสินค้า เกษตรที่มีการปฏิบัติทางการเกษตรที่ดี ควรมีราคาสูงกว่า สินค้าเกษตรที่มีการผลิตแบบเคมีทั่วไป ทั้งนี้เพื่อเป็นการ ส่งเสริมให้เกษตรกรมีขวัญกำลังใจในการทำการเกษตรที่มีการ ปฏิบัติทางการเกษตรที่ดี 2) มีการบริหารจัดการกลุ่มสหกรณ์ เกษตรที่จัดตั้งขึ้นแล้วให้มีความเข้มแข็ง เพื่อจะได้ช่วยเหลือ กันในเรื่องของการตลาด เช่น การส่งกล้วยไม้ออกไปขาย ต่างประเทศโดยกลุ่มสหกรณ์สามารถดำเนินการเองได้ และ สมาชิกสหกรณ์สามารถมีส่วนร่วมในการกำหนดราคาผลผลิต ได้ เพื่อจะได้ไม่ถูกเอาเปรียบจากบริษัทผู้ส่งออกที่มีอยู่ใน ปัจจุบัน 3) หน่วยงานรัฐควรมีการจัดฝึกอบรมให้ความรู้กับ เกษตรกร เรื่อง การแปรรูปผลิตภัณฑ์กล้วยไม้เพื่อเพิ่มผลผลิต 4) รัฐบาลควรมีนโยบายขยายตลาดสินค้าเกษตรที่มีการปฏิบัติ ทางการเกษตรที่ดี ทั้งตลาดภายในประเทศ และตลาด ต่างประเทศให้มากขึ้น

6. สรุปและอภิปรายผล

การศึกษาการปฏิบัติทางการเกษตรที่ดีของเกษตรกรผู้ผลิตพืช เทศบาลตำบลเกษตรพัฒนา อำเภอบ้านแพ้ว จังหวัดสมุทรสาคร ในภาพรวมอยู่ในระดับมาก ทั้งนี้อาจเป็นเพราะว่า กรมวิชาการเกษตรซึ่งเป็นหน่วยงานภาครัฐที่รับผิดชอบเกี่ยวกับการปฏิบัติทางการเกษตรที่ดี ได้จัดให้มีการฝึกอบรมให้ความรู้กับเกษตรกรผู้ผลิตพืชในพื้นที่เทศบาลตำบลเกษตรพัฒนา เกี่ยวกับเรื่องการปฏิบัติทางการเกษตรที่ดี จึงทำให้เกษตรกรส่วนใหญ่มีความรู้ความเข้าใจในการปฏิบัติทางการเกษตรที่ดี เป็นอย่างดี ซึ่งสอดคล้องกับงานวิจัยเรื่องการใช้การเกษตรที่ดีเหมาะสมในการปลูกผักปลอดภัยจากสารพิษ ของเกษตรกรในอำเภอสาร์ภักดิ์ จังหวัดเชียงใหม่ พบว่าเกษตรกรส่วนใหญ่มีความรู้ และการปฏิบัติตามการเกษตรที่ดีเหมาะสมในการปลูกผักปลอดจากสารพิษของเกษตรกร ในระดับดี เกษตรกรส่วนใหญ่มีการติดต่อกับเจ้าหน้าที่ส่งเสริมการเกษตร 1 ครั้งต่อสัปดาห์ และได้ไปดูงานเกี่ยวกับการปลูกผักปลอดภัยจากสารพิษปีละ 1 ครั้ง [8] และสอดคล้องกับงานวิจัยเรื่องความต้องการความรู้เกี่ยวกับการผลิตพืชผักตามการเกษตรที่ดีเหมาะสมของเกษตรกรศูนย์พัฒนาโครงการหลวงทุ่งเริง จังหวัดเชียงใหม่ พบว่า เกษตรกรส่วนใหญ่สามารถปฏิบัติได้ตามหลักเกณฑ์และข้อกำหนดในการปฏิบัติตามการผลิตระบบ GAP ในด้านแหล่งน้ำ ด้านพื้นที่ปลูก และด้านการจัดการกระบวนการผลิตเพื่อให้ได้ผลผลิตที่มีคุณภาพ [9] เมื่อพิจารณาเป็นรายด้านพบว่า ด้านที่มีค่าเฉลี่ยสูงสุด คือ ด้านการเก็บเกี่ยวและการปฏิบัติหลังการเก็บเกี่ยวในภาพรวมอยู่ในระดับมาก ทั้งนี้อาจเป็นเพราะว่า เกษตรกรให้ความสำคัญกับผลผลิตที่จะส่งขาย เช่น เกษตรกรผู้ปลูกกล้วยไม้ ต้องมีอุปกรณ์ และวัสดุที่ใช้ในการเก็บเกี่ยว คือ มีดหรือกรรไกรที่คมและสะอาด ผู้เก็บเกี่ยวช่อดอกกล้วยไม้ ต้องปฏิบัติตามเก็บเกี่ยว วางพัก ขนย้าย ด้วยความระมัดระวังต่อคุณภาพช่อดอกกล้วยไม้ คัดแยกช่อดอกกล้วยไม้ที่มีศัตรูพืชหรือร่องรอยจากศัตรูพืชออก และนำไปทำลายในบริเวณที่จัดเตรียมไว้เฉพาะนอกแปลงปลูก ซึ่งสอดคล้องกับงานวิจัยเรื่องการปฏิบัติตามระบบการจัดการคุณภาพการปฏิบัติทางการเกษตรที่ดีสำหรับลำไยของเกษตรกร อำเภอสางเภา จังหวัดตาก พบว่าในภาพรวมเกษตรกรปฏิบัติตามระบบการจัดการคุณภาพการปฏิบัติทางการเกษตรที่ดีสำหรับลำไย ในประเด็นการเก็บเกี่ยวและการปฏิบัติหลังการเก็บเกี่ยวในสวนอยู่ในระดับมาก คือ มีการเก็บเกี่ยวด้วยความระมัดระวัง ป้องกันไม่ให้ผลผลิตกระแทกซ้ำ ขนย้ายผลผลิตผลลำไยจากบริเวณที่เก็บเกี่ยวไปยังโรงเรือนหรือในร่ม ขนย้ายผลผลิตด้วยความระมัดระวัง คัดแยกผลผลิตที่เสียหายจากการเก็บเกี่ยว คัดแยกผลผลิตตำหนิจากโรคและแมลง [10]

การศึกษาปัญหาของเกษตรกรผู้ผลิตพืชที่มีการปฏิบัติทางการเกษตรที่ดี เทศบาลตำบลเกษตรพัฒนา อำเภอบ้านแพ้ว จังหวัดสมุทรสาคร ในภาพรวมอยู่ในระดับปานกลาง และผลการวิจัยพบว่าเกษตรกรผู้ผลิตพืชที่มีการปฏิบัติทางการเกษตรที่ดี มีปัญหาเกี่ยวกับเรื่องการตลาดมีค่าเฉลี่ยสูงสุดในลำดับที่หนึ่ง ทั้งนี้อาจเป็นเพราะว่า ราคาขายสินค้าเกษตรที่มีการปฏิบัติทางการเกษตรที่ดี ไม่มีความแตกต่างกับราคาสินค้าเกษตรแบบเคมีทั่วไป ราคาผลผลิตโดยทั่วไปต่ำกว่าที่ควรจะเป็น และปัญหาการถูกตรึงราคาจากพ่อค้าคนกลาง ซึ่งสอดคล้องกับงานวิจัยเรื่องปัจจัยที่มีผลต่อการตัดสินใจเข้าสู่ระบบมาตรฐานการปฏิบัติทางการเกษตรที่ดีของเกษตรกรผู้ผลิตกล้วยไม้ไทย พบว่า ราคากล้วยไม้ไม่มีความแตกต่างระหว่างการเข้าสู่ระบบมาตรฐาน GAP กับการไม่เข้าสู่ระบบมาตรฐาน GAP เนื่องจากราคากล้วยไม้โดยส่วนใหญ่ถูกควบคุมจากกลไกทางการตลาด จึงทำให้เกษตรกรไม่มีความสนใจในการเข้าสู่ระบบมาตรฐาน GAP [11] และสอดคล้องกับงานวิจัยเรื่องความต้องการความรู้เกี่ยวกับการผลิตพืชผักตามการเกษตรที่ดีเหมาะสมของเกษตรกรศูนย์พัฒนาโครงการหลวงทุ่งเริงจังหวัดเชียงใหม่ พบว่า ปัญหาอุปสรรคในการผลิตพืชผัก GAP ของเกษตรกร คือ ปัญหาเรื่องของราคาผลผลิตต่ำ ต้นทุนการผลิตสูง ซึ่งส่งผลให้เกษตรกรบางส่วนเลิกทำการเกษตร แล้วหันไปทำงานรับจ้างนอกภาคการเกษตรแทน [8]

กิตติกรรมประกาศ

งานวิจัยฉบับนี้ สำเร็จลุล่วงสมบูรณ์ตามวัตถุประสงค์ได้ด้วยความกรุณาของรองศาสตราจารย์ ดร.สุนันท์ สีสังข์ รองศาสตราจารย์ ดร.กฤษณา รุ่งโรจน์วณิชย์ ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.สุเทพ ทองแพ ผู้ทรงคุณวุฒิ ตรวจสอบ แก๊วเครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.จิตติรัตน์ แสงเลิศอุทัย และ ดร.พิทาน ทองศาโรจน์ ที่ได้กรุณา ให้คำแนะนำ และปรับปรุงข้อบกพร่องต่างๆ งานวิจัยนี้สำเร็จ ได้อย่างสมบูรณ์ ผู้วิจัยขอขอบพระคุณเป็นอย่างสูง

เอกสารอ้างอิง

- [1] มาตรฐาน GAP เพื่อการส่งออกผักและผลไม้. ค้นเมื่อวันที่ 24 พฤศจิกายน 2557, จาก <http://www.Mygreengardens.com> /การเกษตร/มาตรฐาน-gap-เพื่อส่งออก/.
- [2] ไพฑูรย์ พิมพ์. 2556. บทความปริทรรศน์ เรื่อง สิ่งแวดล้อมศึกษากับการแก้ปัญหาอย่างยั่งยืน. วารสารเศรษฐศาสตร์อุตสาหกรรม, 12(3), น. 1-4.

- [3] คู่มือเกษตรกรโครงการส่งเสริมการผลิตสินค้าเกษตรปลอดภัยและได้มาตรฐาน. ค้นเมื่อวันที่ 27 พฤศจิกายน 2557, จาก <http://www.lamphun.doae.go.th/Gap54.pdf>.
- [4] มาตรฐาน GAP เพื่อการส่งออกผักและผลไม้. ค้นเมื่อวันที่ 24 พฤศจิกายน 2557. จาก <http://www.mygreengardens.com/การเกษตร/มาตรฐาน-gap-เพื่อส่งออก/>.
- [5] เกษตรอำเภอบ้านแพ้ว. 2557. ข้อมูลเกษตรกรที่จดทะเบียนเป็นผู้ปฏิบัติทางการเกษตรที่ดี (GAP) ของเทศบาลตำบลเกษตรพัฒนา. สมุทรสาคร : เกษตรอำเภอ.
- [6] วิเชียร เกตุสิงห์. 2538. ค่าเฉลี่ยกับการแปรความหมาย : เรื่องง่ายๆ ที่บางครั้งก็พลาดได้. วารสารข่าวการวิจัยทางการศึกษา, 18(3), น. 8-11.
- [7] บุญชม ศรีสะอาด. 2545. การวิจัยเบื้องต้น. พิมพ์ครั้งที่ 7. กรุงเทพฯ : สุวีริยาสาส์น.
- [8] ปิยะนันท์ สุวรรณปิงคำ. 2552. การใช้การเกษตรที่ดีที่เหมาะสมในการปลูกผักปลอดภัยจากสารพิษของเกษตรกรในอำเภอสารภี จังหวัดเชียงใหม่. วิทยานิพนธ์วิทยาศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาส่งเสริมการเกษตร บัณฑิตวิทยาลัย, มหาวิทยาลัยเชียงใหม่.
- [9] ประถม ทองเซอร์. 2553. ความต้องการความรู้เกี่ยวกับการผลิตพืชผักตามการเกษตรที่ดีที่เหมาะสมของเกษตรกรศูนย์พัฒนาโครงการหลวงทุ่งเริง จังหวัดเชียงใหม่. วิทยานิพนธ์วิทยาศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาส่งเสริมการเกษตร บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยเชียงใหม่.
- [10] นิภาพร วงศ์สะอาด. 2555. การปฏิบัติตามระบบการจัดการคุณภาพการปฏิบัติทางการเกษตรที่ดีสำหรับลำไยของเกษตรกรอำเภอสามเงา จังหวัดตาก. วิทยานิพนธ์เกษตรศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาส่งเสริมและพัฒนากการเกษตร บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมาธิราช.
- [11] วรางคณา เรือนทิพย์. 2556. ปัจจัยที่มีผลต่อการตัดสินใจเข้าสู่ระบบมาตรฐานการปฏิบัติทางการเกษตรที่ดีของเกษตรกรผู้ผลิตกล้วยไม้. วิทยานิพนธ์ศิลปศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาธุรกิจการเกษตร บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์.